

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Casestudy
Op de museale weegschaal

Op bezoek bij een verzamelaarsechtpaar

Inleiding

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft de methodiek uit *Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen* getest met museale partners. Met als doel hun feedback te verzamelen over de begrijpelijkheid, gebruiksvriendelijkheid en toepasbaarheid van deze nieuwe manier van waarderen van objecten en (deel)collecties. Op basis van hun bevindingen en commentaar is de methodiek steeds aangepast en verbeterd.

In deze casestudy zijn de ervaringen vastgelegd van het Museum Willet-Holthuysen in Amsterdam. Er was de wens om tot een nieuw collectieprofiel te komen en de vraag leefde in hoeverre het mogelijk en wenselijk was de negentiende-eeuwse toestand te reconstrueren.

Hierin komen onder andere aan bod: de aanleiding van de waardering, het referentiekader, de werkwijze, de resultaten, conclusies en de beslissingen die zijn genomen na afloop van de waardering.

Huis en inboedel

Museum Willet-Holthuysen (MWH) is een voormalig woonhuis aan de Herengracht 605 in Amsterdam. Sinds de dood van de laatste bewoonster, Louisa Willet-Holthuysen, in 1895, is het een museum. Zij liet het huis en de inboedel na aan de stad Amsterdam, op voorwaarde dat het huis voor het publiek opengesteld zou worden in de staat waarin het zich toen bevond. Sinds 1962 valt het museum onder het beheer van het Amsterdam Museum (AM).

Geschiedenis van het museum

Het huis aan de Herengracht is in de late zeventiende eeuw neergezet, honderd jaar later ingrijpend verbouwd en rond 1865 door het echtpaar Willet geheel gerenoveerd en opnieuw ingericht in de Lodewijk XVI-stijl. Sindsdien heeft het pand en de inrichting onder invloed van wisselende ideeën van directeuren en conservatoren veel veranderingen ondergaan. De eerste conservator van het museum gaf opdracht tot een herinrichting van het pand. Na de Tweede Wereldoorlog kwam Museum Willet-Holthuysen onder het beheer van het Stedelijk Museum. Willem Sandberg, destijds directeur, wilde de vertrekken in het pand veranderen in stijlkamers uit de zeventiende en achttiende eeuw. Zijn idee is maar gedeeltelijk uitgevoerd en daardoor kreeg het museum een wat halfslachtig karakter.

In 1996 besloot Pauline Kruseman, toenmalig directeur van het Amsterdams Historisch Museum – dat tegenwoordig Amsterdam Museum heet – het museum te ontruimen om het pand te moderniseren. Zo ontstond de situatie om onderzoek te doen naar sporen van eerdere bewoning. Die resultaten (in combinatie met een opgeleefde belangstelling voor de negentiende eeuw) inspireerde het AHM tot een reconstructie van de negentiende-eeuwse toestand. Door een gebrek aan tijd, middelen en kennis zijn die plannen toen niet verwezenlijkt.

Op naar een nieuw collectieprofiel

Na het aantreden van de huidige directeur Paul Spies, in 2009, is meteen een begin gemaakt met de ontwikkeling van een nieuw profiel voor Museum Willet-Holthuysen. Door een eigen missie voor het museum te formuleren, het nadrukkelijker te positioneren als verzamelaarshuis én de museale presentatie te vernieuwen.

Naast de wens om tot een nieuw collectieprofiel te komen, speelden ook andere motieven een rol: Omdat het pand in verschillende fasen van zijn bestaan als museum al ingrijpende veranderingen onderging, was het de vraag in hoeverre het mogelijk en wenselijk was de negentiende-eeuwse toestand te reconstrueren.

Er was achterstallig onderhoud en slijtage aan het interieur. Maar het was nog onduidelijk welk niveau van conservering het museum nastreefde. En ook vanuit welke visie het MWH eventuele beslissingen tot conservering en restauratie zou nemen.

In verband met een mogelijke uitbreiding naar het naastgelegen pand aan de Herengracht waren de medewerkers benieuwd welke kansen dat bood voor een nieuwe museale presentatie.

Interne waardering

Er werd besloten een interne waardering uit te voeren, waarbij verschillende onderdelen en ruimten van het museum ten opzichte van elkaar gewaardeerd zijn. Daarbij is het *Hulpmiddel voor de waardering van historische interieurs* gebruikt – ontwikkeld door het voormalige Instituut Collectie Nederland (ICN).

Aan het werk

Drie bijeenkomsten van drie uur zijn er georganiseerd, verdeeld over drie maanden. Bij de samenstelling van het team was het doel om de waardering vanuit zoveel

Museum Willet-
Holthuisen,
voorgevel
Foto: Amsterdam
Museum, Richard
de Bruijn

mogelijk verschillende perspectieven uit te voeren en optimaal te profiteren van alle kennis.

Om die reden is gekozen voor een brede vertegenwoordiging vanuit het museum. Met de directeur, het hoofd Collecties, de rechtstreeks bij Museum Willet-Holthuysen betrokken conservator, het hoofd Onderzoek, Tentoonstellingen en Educatie, een educatief beleidsmedewerker, de meubelrestaurator, de teammanager Documentatie en Fotografie, de curator van de bibliotheekcollectie, het hoofd Marketing en de projectmanager van Museum Willet-Holthuysen. Een externe expert van het Bureau Monumenten & Archeologie bracht kennis over de bouwgeschiedenis van het pand in.

Om het interne draagvlak van het waarderingsproces te versterken en de tijdens de sessies geformuleerde missie en positionering van het museum kracht bij te zetten, vond iedereen de deelname van de directeur belangrijk.

Als context voor de waardering is tijdens de eerste sessie een conceptmissie geformuleerd: 'Beleef hoe het was om te wonen op stand aan de Amsterdamse Herengracht. Op bezoek bij het verzamelaarsrechtspaar Willet-Holthuysen.' Naar aanleiding hiervan is

de vraag geformuleerd die centraal stond tijdens en na de waardering: hoe vertaalt die missie zich in de culturele waarden van het museum?

Bij de tweede sessie ging het vooral over de waarderingscriteria en de vraag hoe je ze op het museum kunt toepassen. De criteria zijn tijdens de derde sessie gebruikt om een deel van de ruimten in het museum (de keuken in het souterrain, het trapportaal, de voor- en balzaal op de bel-etage en het dienstvertrek op de zolderverdieping) ook daadwerkelijk te waarderen. Dit gebeurde in kleine groepjes van drie à vier museummedewerkers.

Het plan om het museum uit te breiden met het ernaast gelegen pand aan de Herengracht bleek voorlopig niet haalbaar, waardoor de vraag welke kansen dit bood voor een nieuwe museale presentatie niet meer actueel was bij de waardering.

Het resultaat

Het resultaat van dit gezamenlijk uitgevoerde waarderingsproces is een beschrijving van betekenis. Een tekst waarin alle museale, enkele niet-museale ruimten en de tuin beschreven en getoetst zijn aan de hand van de verschillende criteria die in het

Museum Willet-Holthuysen, keuken
Foto: Amsterdam Museum, Richard de Bruijn

Museum Willet-Holthuysen, verzamelaarskamer

Foto: Amsterdam Museum

Hulpmiddel bij de waardering van historische interieurs zijn aangegeven. Deze dient in het museum sindsdien als uitgangspunt voor alle aanpassingen.

Terugblik en de praktijk

Na afloop is met twee medewerkers van Museum Willet-Holthuysen besproken hoe de resultaten van de waardering gebruikt worden bij de herinrichting van het museum. De beschrijving van betekenis gebruiken ze vooral als naslagwerk. Achteraf gezien hoeft die niet meer zo uitgebreid te zijn om bruikbaar te zijn als uitgangspunt voor de restauratie. Verder concluderen ze dat het beter is om onmiddellijk na de uitgevoerde waardering, met beschrijving van betekenis, een plan van aanpak voor de restauratie op te stellen. Doordat prioriteiten intern anders lagen, is dat pas na enige tijd gebeurd. Tot slot vonden ze dat het waarderingsproces helpt om iedereen op één lijn te krijgen. De aandacht voor de missie van het museum is daarnaast als een groot pluspunt ervaren. Die was inhoudelijk goed geformuleerd, wat veel tijdswinst opleverde in het verdere proces en bij de huidige werkzaamheden. De missie en de hieraan gerelateerde waarderingscriteria zijn nog steeds leidend in het projectplan. Maar de praktijk – wat haalbaar of opportuun is – bepaalt uiteindelijk de volgorde van de veranderingen.

De verzamelaarskamer

Een goed voorbeeld van hoe de beschrijving van betekenis in de praktijk een basis biedt voor aanpassingen van het interieur, is het verzamelaarskamer-tje. De beschrijving van betekenis vermeldt dat dit vertrek (ook bekend als het ‘antique kamertje’), met informatie uit het archief en de objecten in de collectie, relatief eenvoudig terug te brengen is naar de negentiende-eeuwse toestand. Op basis daarvan is eind 2011 een begin gemaakt met de nieuwe stoffering van deze kamer.

In de tijd van Abraham Willet waren de muren bekleed met een wandbespanning van rood velours, met daarop een patroon van zonnebloemen. Daarvan is inmiddels een reconstructie gemaakt. En er is, op basis van vroegere afbeeldingen van de kamer, een kopie van een bankje neergezet. Ook is op de vloer een replica neergelegd naar het voorbeeld van het oorspronkelijke achthoekige kleed. Zo sluit het vertrek beter aan bij de in de beschrijving van betekenis geformuleerde waarden en de missie van het museum: ‘Beleef hoe het was om op stand te wonen aan de Amsterdamse gracht. Op bezoek bij het verzamelaarsechtpaar Willet-Holthuysen.’